

21. Çocuk Kitaplarında “Şiddet” Sorunsalı: Okulöncesi-İlkokul ve Ortaokul Dönemi Kitaplarının İncelenmesi¹

Ayşe Özgül İNCE SAMUR²

APA: İnce Samur, A. Ö. (2024). Çocuk Kitaplarında “Şiddet” Sorunsalı: Okulöncesi-İlkokul ve Ortaokul Dönemi Kitaplarının İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 350-370. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502881>.

Öz

Bu çalışmada, ağ ortamından random (rastgele) seçilen okulöncesi-ilkokul ve ortaokul dönemine ait iki yüz elli kitap, çocuk edebiyatında “şiddet” kavramı bağlamında incelenmiştir. Çocuk edebiyatının en temel değişkeni, nitelikli çocuk kitaplarıdır. Nitelikli kitaplarla buluşan çocuğun okul türü başarısında ve bireysel gelişiminde olumlu ilerlemeler görülmektedir. Çocuğun okuduğu kitaptaki kahramanla özdeşim kurduğu, yaşanan olaylar ve sözlerle kendi yaşamında çıkarımlar yaptığı bilinmektedir. Öte yandan çağımızda şiddet kavramı her alanda olduğu gibi çocuk kitaplarında da yer almaktadır. Bu durumun toplumsal paydada olumsuz dönütlerine her alanda tanık olunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada çocuk kitaplarında yer verilmemesi gereken “şiddet” kavramı inceleme konusu olarak ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve iki yüz elli kitap, şiddet kavramı temelinde incelenmiştir. Çocuk kitaplarının niteliğini olumsuz anlamda etkileyen şiddet ögesi, dilsel ve görsel metin başlıkları altında betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde kitapta tespit edilen şiddet öğeleri dilsel ve görsel verilerle desteklenerek yorumlanmıştır. Okulöncesi dönemde incelenen 100 kitapta 37; ilkokul döneminde incelenen 100 kitapta 49; ortaokul döneminde incelenen 50 kitaptan 13 kitabın şiddet içerdiği belirlenmiştir. Sonuç olarak incelenen kitaplar arasında ilkokul dönemindeki kitaplarda şiddet ögesine en fazla yer verildiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çalışma sonuçları doğrultusunda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, okulöncesi-ilkokul-ortaokul dönemi.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Ithenticate, Oran: %12

Etik Şikâyeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 02.01.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502881

² Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD / Assoc. Prof., Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Education, Department of Turkish Education (Zonguldak, Türkiye), ozgulince7@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-7574-0623> **ROR ID:** <https://ror.org/oidvabv26>, **ISNI:** 0000 0001 2033 6079, **Crossreff Funder ID:** 501100006002

The Problem of "Violence" in Children's Books: Examination of Preschool-Primary and Secondary School Period Books³

Abstract

In this study, two hundred and fifty books from the preschool-primary school and secondary school period, randomly selected from the network environment, were examined in the context of the "violence" concept in children's literature. The most basic variable of children's literature is quality children's books. It is known that positive progress is witnessed in terms of school success and individual development of the child who is exposed to quality books. It is known that the child identifies himself with the hero in the book which he reads and makes inferences in his own life based on the events and words that are experienced. On the other hand, the concept of violence is present in children's books in our age, as in every field. The negative feedbacks of this situation on the social scale are witnessed in every field. For this reason, the concept of "violence", which should not be included in children's books, was examined as a research topic in this study. Qualitative research method was used in the study and two hundred and fifty books were examined on the basis of the concept of violence. The element of violence, which negatively affects the quality of children's books, was analyzed through the descriptive analysis technique under the titles of linguistic and visual text. The elements of violence identified in the book were interpreted with the support of linguistic and visual data while analyzing the data. It was determined that 37 out of 100 books examined in the preschool period; 49 out of 100 books examined in primary school; and 13 out of 50 books examined during the secondary school period contained violence. As a result, it was revealed that the element of violence was included the most in the primary school books among the books examined. In this context, various recommendations are given in accordance with the study results.

Keywords: Violence, children's literature, children's books, preschool-primary-secondary school period.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethics Statement: Ethical permission was granted by Gazi University Ethics Commission with the decision dated 21.06.2022 and numbered 12.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Ithenticate, Rate: 12

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article **Registration Date:** 02.01.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-**Publication Date:** 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502881

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Düşünme becerisi, insanın birey olma sürecinde doğduğu ortamın etkileriyle gelişir. Ancak büyüdüğü ortamda düşünme becerisini geliştirmeye yönelik ortamların olmaması, çocuğu sorunların çözümünde şiddete başvurma eğilimine yöneltebilir. Bu nedenle çocuğun yaşamında şiddet eğilimini doğru yönlendirmek için düşünme becerisini geliştirmek önemli ve gereklidir.

Nitelikli çocuk kitapları, düşünme becerisini geliştiren en temel araçlardan biridir. Başka bir söyleyişle doğum sürecinden başlayarak bireyin yaşamında yer alan nitelikli kitaplar aracılığıyla şiddetin yerini öncelikle düşünme eyleminin alacağı öngörülmelidir. Bu bakımdan çocuk kitapları oluşturulurken birçok değişken gözönünde tutulmalıdır. Bu değişkenlerin başında sanatçı duyarlılığı, üst düzey düşünme becerileri ve çocuk edebiyatının temel ilkeleri gelmektedir.

Çocukların kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurduğu bilinmektedir (Dilidüzgün, 2003; Oğuzkan, 2013; Sever, 2002;). Öztürk (2001:68-69)'e göre, "Başka bir kişinin özelliklerini, duygu ve davranış biçimlerini, değerlerini ve inançlarını benimseyerek; kendi benliğimize sindirip kişiliğimizin bir parçası, bir özelliği durumuna getirmek anlamına gelen özdeşim, her insanın çocukluktan yetişkinlik çağına dek kullandığı bilinçdışı bir olgunlaşma ve savunma düzeneğidir. Bu nedenle kitaplarda şiddeti örnekleyen kahramanların yer alması, çocuğun şiddeti normal bir davranış şekli olarak algılamasına yol açabilir. "Şiddet davranışı daha çok model olarak öğrenilen bir davranış türüdür. Model olarak öğrenme, başkalarının davranışlarını, eylemlerini gözlemleyerek kazanılan davranış kalıplarından oluşan öğrenme biçimidir. ... Birey çevresindeki diğer insanların bazı olaylara ve problem durumlarına karşı göstermiş olduğu çözüme yönelik şiddet davranışlarından etkilenir ve benzer problem durumları ve olaylarla karşılaştığında bu problemleri çözmeye aynı yöntemi kullanmayı öğrenirler" (Trend'den akt. Yavuz, 2014). Bu nedenle çocuk kitaplarında şiddeti örnekleyen konu ve kahramanlara yer verilmemelidir.

Şiddet, çağımızın önemli sorunlarından biridir (Akkaş ve Uyanık, 2016; Çınkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Şirin, 2006). Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, "fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması" durumu olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2017). Şiddet kavramının birçok tanımı vardır; sözel, fiziksel, psikolojik, duygusal ve cinsel boyutlarda uygulanan güç (Bridge, 2003); gücün haksızca ve yasal olmayan bir şekilde kullanılmasıyla fiziksel ya da ruhsal etkileri açıkça görülemeyen ve ölçülemeyen ancak doğrudan ya da dolaylı olarak etki eden olaylar ve olgulardır (Güneş, 2015). Öte yandan şiddetin yalnızca fiziksel boyutu değil cinsel şiddet, sözel, psikolojik (duygusal), sözel ve ekonomik şiddet paydaları da vardır (Aktan Aydın, 2018; İlideniz, 2015; Kaplan, 2011; Patır Erkek, 2016).

Çocuk kitaplarında yer alan şiddete ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Ateş (2020), çalışmasında ortak şiddet türü olarak psikolojik şiddet, şiddet nedeni olarak çaresizlik ve umutsuzluk, şiddet içeren davranışlar ise korkutma ve rahatsız edici davranışlar olarak bulmuştur. Dilidüzgün, Karagöz ve Genç (2016), Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin öğrencilerin yazınsal metinleri anlama ve yorumlama becerilerini geliştirici yeterlikte olmadığı ve bu etkinliklerin öğrencilerin bireysel gelişim haklarına karşı bir şiddet unsuru oluşturduklarını saptamışlardır. Çevik ve Müldür (2014), çalışmalarında şiddet içeren kitapların özenle seçilip çocuklardan uzak tutulması gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Dağlıoğlu ve Çamlıbel Çakmak (2009), çalışmalarında daha çok çeviri ve dünya klasikleri grubunda şiddet ve korku öğelerine rastladıklarını belirtmişlerdir; Güzelküçük ve Türkyılmaz (2020) ise Türk edebiyatında yer

alan masallardaki şiddet öğelerinin dünya edebiyatında yer alan masallardan fazla olduğunu saptamışlardır. Kaplan Alptekin (2021), Don Kişot romanında şiddetin yoğun olarak işlendiği ve en fazla duygusal şiddet temasıyla ilgili iletilere yer verildiğini tespit etmiştir; Kara (2007), incelemiş olduğu fantastik romanlarda fantastik imgelerin şiddeti örtük de olsa verdiğini iletmiştir; Karaboğa (2018), televizyon ve internet içeriklerinin; çocukların kitap okuma alışkanlığı ve kültürünün kaybolmasına neden olduğunu, çocukların ekran karşısında paketlenmiş imgeler ve hayallerle uzun zaman geçirmelerinin onları kendi hayallerinden uzaklaştırarak köreltildiğini, şiddet ve tüketim kültürünün yaygınlaştığına dikkat çekmiştir. Karagöz (2018), incelediği kitaplarda (Anne Tavuk Anlatıyor Serisi Örneği) çocuk okura şiddet, tehdit, sınırsız tüketim ve cinsiyet rollerini yanlış aktarma gibi olumsuz iletilerin sunulduğunu saptamıştır. Kayman (2022), Ömer Seyfettin öykülerini okuyan 5. sınıf öğrencilerinin şiddetten olumsuz yönde etkilendiğini ortaya koymuştur. Kayman, F. ve Aydın, E. (2021), araştırma sonucunda öğrencilerin eserde yer alan şiddet sahnelerini beğenmediklerini, şiddet içeren bölümlerden etkilendiklerini, bu bölümleri eserden çıkarmak istediklerini tespit etmişlerdir; Koç ve Radmard (2017), okulöncesi dönemde inceledikleri çocukların severek dinlediği ve özellikle gerçek üstü karakterleri ile çocukları cezbeden masal kitaplarının çocuğun iç dünyasına zarar vermesi açısından olumsuz yayınlar olarak saptamıştır. Öztürk ve Giren (2016), incelenen kitaplarda az da olsa metinlerde ve resimlerde korku ve şiddet öğelerine yer verildiğini belirtmiştir; Ülker-Erdem, Aydos ve Çoban (2017), incelenen 61 resimli çocuk kitabında en sık rastlanan olumsuz duygu durumunun üzüntü olduğu ve bunu sırasıyla korku ve öfke duygularının izlediğini belirtmişlerdir. Yılmaz ve Destegüloğlu (2019), incelenen eserlerde şiddete maruz kalan karakterlerin genellikle çocuk ve kadın; şiddete meyleden karakterlerin ise büyük oranda erkek olduğu; çalışmada çocuk karakterlerin etrafındaki birçok kişiden şiddet görmekle birlikte akranları tarafından da şiddete maruz bırakıldığı; özellikle otoriteyi temsil eden figürlerin çalışmada şiddet odağı olarak resmedildiği, statüye dayalı ilişkilerin ve otorite kurma isteğinin şiddet olgusuna temel oluşturduğunu belirlemiştir. Yılmaz ve Destegüloğlu (2021), incelenen kurgusal nitelikli kitaplarda en fazla karşılaşılan zorbalık tipinin sözel ve fiziksel şiddet üzerine temellendiği; zorbalığa maruz kalan karakterlerin genellikle akıllı, zeki, çalışkan ve dürüst kimseler olduğunu belirlemiştir. Ayrıca zorba karakterlerin genellikle erkek olduğu ve çatışmaları şiddete başvurarak çözmeye çalıştıkları görülmüştür. Genel olarak özetlenirse şiddetin her alanda ve yaş düzeyinde özellikle de çocukları olumsuz olarak etkilediği yapılan çalışmalarla da ortaya konulmuştur.

Okulöncesi Dönem

Okulöncesi dönem, çocuğun gelişim özelliklerinin diğer dönemlere göre daha hızlı olduğu önemli bir evredir. Bu dönemde çocuğun kendisini tanıması ve yaşama karşı duyarlılık oluşturması, çocuğun sanatın olanaklarıyla tanıştırılmasına büyük ölçüde bağlıdır. Sever (2010: 20)'e göre, “Sanatın bireysel ve toplumsal işlevlerinden etkilice yararlanılabilmesi için kişilerin erken çocukluk dönemiyle birlikte, anlam evrenlerine uygun görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmesi gerekir. Çocuk kitapları (öykü, roman, şiir vb.), çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlardır. Kitaplar, okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk, çizgi ve sözcüklerin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır.” Bu bağlamda çocuk yazını yapıtları, erken çocukluk dönemi ile çocuğun yaşam alanına girmelidir. Görsel okuma, sözcük yerine renk ve çizginin oluşturduğu metinlerle yapılan görsel öğelerin temelinde gerçekleşen bir süreçtir. Bu doğrultuda çocuk kitap etkileşimindeki önemli olan bu ilk adımda, kitabın çocuğun ilgi alanına girmesi yani yaşamının bir paydası olması sağlanmalıdır. Kavramsal gelişim dilin, dolayısıyla düşünmenin gelişimine bağlıdır. Chomsky (2001: 47)'e göre, “Bir dile ilişkin bilgiyi edinmiş olan kimse, ses ile anlamı belli bir biçimde birbirine bağlayan bir kurallar dizgesini içselleştirmiştir.” Bu dönemde kitabı tanıyan ve onunla oyun sürecinin bir parçası olarak arkadaşlık kurmaya başlayan

çocukta, duyarlı yaklaşımlarla kitap sevgisinin de oluşması beklenir. Böylece ilköğretim dönemine dile, kitaplara ve okur olmaya yönelik bir hazırbulunmuşluk ve farkındalıkla başlayan çocuğun, okuma alışkanlığı ve okuma kültürü edinmeye yönelik bilinçli ve doğru çabalar gerçekleştirilmesi beklenir.

İlkokul Dönemi

İlkokul dönemi, çocuğun okuma kültürü edinme sürecinde okuma alışkanlığının temelini oluşturması bakımından belirleyici bir dönemdir. İlkokul sürecinin bu ilk basamağında okuma yazma öğrenen çocuk, dilsel becerilerini kullanmaya hazır duruma gelir. Dinleme ve konuşmayla birlikte okuma ve yazma becerileri de gelişmeye başlar. Norton (2007: 3)'un da belirttiği gibi, yazın, kültürümüzü daha iyi anlamamızda ve ona gereken değeri vermemizde bize yardımcıdır. Bu dönem, çocuk kitap etkileşiminin doğru ve bilinçli yaklaşımlarla yaşam boyu sürebilecek bir kültür anlayışına dönüşmesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda çocuk kitaplarının çocuğun merak, yaş ve gelişim özellikleri ile sanatçı bakış açısıyla hazırlanmalıdır. 6-8 yaş döneminde çocuğun düşünce ve duygu gelişimi daha nesnel ve somut gerçekliğe yönelir. Kendisini tanıma ve gerçekleştirme isteği, yaşam alanında olduğu kadar okur olarak da ön plana geçmeye başlar. "Bir insan bulunduğu geliştirici ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğünü kazanır. Tek bir roman okumak bile, bize insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter" (Kavcar, 1999: 4). Bu dönemde aile ve öğretmenin bilinçli çabalarıyla çocukta özerk benlik oluşumu ve yaratıcılığın gelişmesi çocuk edebiyatının nitelikli yapıtlarıyla buluşturulmasına bağlıdır. Anne-baba, öğretmen ve arkadaşlarla kurulan ilişkiler kişilik ve toplumsal gelişimle birlikte hız kazanır. Kitabın kurgusu içinde yansıtılan çeşitli dilsel, kişilik ve toplumsal süreçler, çocuğun gelişim basamaklarında örnek alıp kendi yaşamında sentezleyebileceği önemli uyarılardır. Bu bağlamda evde ve okulda çocuğun gereksinmesine yanıt veren kitaplıkların oluşturulması, kitabın onun yaşamının bir parçası olmasında önemli bir adımdır. 8-10 yaş döneminde benlik gelişimi etkin olan çocuk, kendini ve toplumdaki yerini anlamaya ve belirginleştirmeye başlar. Bu bağlamda çocuk kitapları, çocuğun gelişmekte olan duygu ve düşünce dünyasını yazınsal uyarılarla devindiren önemli bir göreve sahiptir. 8-10 yaş arasında sanatsal nitelikli kitaplarla buluşan çocuk, okur olma yolunda etkin bir rol almaya başlar. Bu dönemde bilişsel gelişimi destekleyen kitapların yanında düş, düşünce ve duygu gelişiminde sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış öykü, roman, şiir, çocuk oyunu, çocuk dergileri, anı-gezi yazıları gibi sanatın estetik ve yaratıcı yönünü vurgulayan ürünlerle çocuğun buluşması sağlanmalıdır. Dilidüzgün (2007:112), "Çocuk kitapları aracılığıyla gerçekleştirilecek olan sanat farkındalığı, okuru yaratıcılığa yönlendirip onun bilişsel, duygusal ve duygusal eğitim gereksinimlerini de karşılamaya yöneliktir" diye belirtmektedir. Bu bağlamda belirlenecek kitaplar, çocuğun yaş ve ilgi düzeyine uygun olmalı, dilsel ve görsel metinlerle desteklenmelidir. Bu dönemdeki uygulamalarda çocuk kitapları kadar ders kitapları da öğretici metinlerin yanında sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış metinlerden oluşmalı, ders kitaplarında öykü, roman, şiir gibi ürünlerin yanı sıra görsel okuma, yaratıcılık ve soyut düşünmeye yönelik olarak karikatürlerden de yararlanılmalıdır.

Somut düşünme becerisi gelişmiş olan çocuk, bu süreçle birlikte soyut düşünme becerisinin de alt yapısını oluşturur. Bu evrede yazınsal yapıtlar aracılığıyla okuma alışkanlığı edinmeye başlayan çocuk, soyut düşünme becerisinin gelişimiyle birlikte eleştirel okuma, izleme, dinleme becerisini de edinmeye başlar.

Ortaokul Dönemi

Ortaokul döneminde, çocuk dilsel ve bilişsel becerilerini bilinçli olarak kullanmaya başlar. Başka bir söyleyişle, çocuk özerk benliğini oluştururken kendi cümlelerini kurmaya ve bunlar arasındaki karmaşık bağları anlamlandırmaya başlar. Sever (2007b:15)'in de belirttiği gibi, “Zihinsel işlemlerin yapıldığı evrede, 11-12 yaşa doğru, zihinsel süreçlerde yaşanan niteliksel bir değişimle birlikte soyut düşünme biçimine ulaşır. Çocukların, görmedikleri nesne ve olaylar hakkında düşünce ve kavram üretme; mantıksal sonuç çıkarma, dikkati yoğunlaştırma yetileri gelişir.” Soyut düşünmeye geçişle birlikte bilişsel, duyuşsal ve fiziksel gelişim en üst düzeye taşınır. Özellikle bilişsel alanda bilgi ve kavrama basamaklarından analiz, sentez yapma ve değerlendirmeye dönük gelişme görülür. Bu dönemde gelişen ve çeşitlenen algısıyla çocuk, yazınsal yapıtların dilsel, kültürel, tarihi, felsefi vb. konularının örneklerinin bulunduğu çeşitli ürünlerle tanıştırılmalıdır. Okuma kültürünün temelini atıldığı bu önemli evrede, okuma alışkanlığının bir yaşam kültürüne geçebilmesi sağlam ve bilinçli bir anlayışla gerçekleşebilir. Sever (2004: 6)'in de dile getirdiği gibi, “Anadili öğretiminin bireylere, doğru, açık ve etkili bir iletişimi gerçekleştirebilecek dilsel becerileri kazandırma; onların düşünme güçlerini geliştirme, yetkinleştirme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunma gibi temel amaçları vardır. Bu amaçlar, anadili duyarlılığı ve bilinci yeterince gelişmiş bireylere, yurt ve dünya gerçeklerini anadilleriyle kavrama ve değerlendirme becerileri kazandırma gibi temel amaçlarla birleşir.” Anadili öğretiminin belirtilen niteliklere göre yürütülmesi, dil öğretiminde düzeye uygun yazımsal ve öğretici metinlerden yararlanılarak çocukta okuma isteği ve bilincinin oluşturulması, öğretmenin çocuk ve gençlik edebiyatı yeterlikleri, dil öğretimi yapılan ortamın sanatsal, teknolojik ve çağdaş uyaranlarla yapılandırılmasına doğrudan bağlıdır.

Bu bağlamda okulöncesi-ilkokul ve ortaokul düzeyinde ele alınan iki yüz elli kitapta şiddet ögesine yer verilip verilmemesinin incelenmesi bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar, bağlama vurgu yapan kavramları (insanları, varlıkları, olayları ve sosyal olguları vs.) kendi doğal ortamlarında araştırmaya ve anlamaya yöneliktir. Araştırmacılara karşılaştırma yapma, zıtlık kurma, örüntü oluşturma gibi yollarla çeşitli anlamsal birimler ve alt kümeler üzerinden konuyu anlamlandırma olanağı verebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 38-39; Neuman, 2006: 232).

Araştırmacı tarafından ağ ortamından rastgele (random) seçilen iki yüz elli kitap, çocuk edebiyatında şiddet konusu çerçevesinde betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Seçim havuzu oluşturulurken en çok satış yapan internet kitabevi sitelerine öncelik verilmiştir. Kitapları belirleme ve inceleme altı ay sürmüştür. Birinci ayda iki yüz elli kitaba ulaşılmış ve iki alan uzmanı tarafından kitaplar okulöncesi, ilkokul ve ortaokul düzeyi olarak ayrılmıştır. Şiddet ögesi alanyazın taraması sonucunda, dilsel ve görsel şiddet bağlamında sınırlandırılmıştır. Çalışmanın son beş ayında da kitaplar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu doğrultuda veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş; elde edilen veriler dilsel ve görsel şiddet öğeleri çerçevesinde incelenmiş; ardından bu veriler düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada, ağ ortamından kitap satışı yapan rastgele seçilmiş kitapevlerinden çalışmanın sürecinde ulaşılabilen 100 okulöncesi, 100 ilkokul ve 50 ortaokul olmak üzere toplam 250 kitap, şiddet içerip içermemesi açısından incelenmiştir. Ortaokul düzeyindeki kitapların sayfa sayısı okulöncesi ve ilkokul düzeyine göre daha çok olduğu için çalışmanın sürecinin aksamaması adına 50 kitaba ulaşılmış ve incelenmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için iki araştırmacı tarafından toplamdaki 250 kitabın yüzde yirmisi oranında rastgele seçilen 50 kitap, şiddet içerip içermemesi bağlamında incelenmiştir. Araştırmacılar arasındaki tutarlılığı belirlemek için "Güvenirlilik= Uzlaşma Sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama Sayısı" (Tavşancıl ve Aslan, 2001:81) formülünden yararlanılmıştır. Hesaplama sonucunda, araştırmacılar arasındaki tutarlılık 0,87 olarak belirlenmiştir. Dilsel ve görsel şiddet, çocuk edebiyatı temel ilkeleri çerçevesinde açık veya örtük, doğrudan ya da dolaylı şiddet (Sever, 2010) olmak üzere sorularla oluşturulmuş formlar aracılığıyla saptanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde konuyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde 250 kitap, çocuk kitaplarında yer alan şiddet ögesi bakımından incelenerek tablolaştırılmış ve kitaplardan örneklere yer verilmiştir.

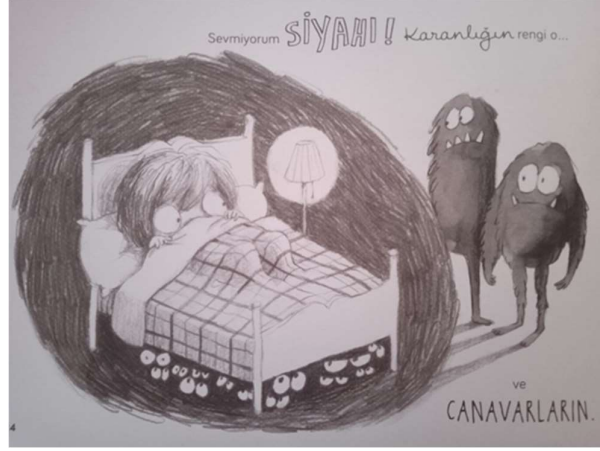
Tablo 1. Okulöncesi-ilkokul-ortaokul dönemi incelenen kitap sayısı

Dönemler	Şiddet içermeyen	Şiddet içeren	Toplam
Okul öncesi	63	37	100
İlkokul	51	49	100
Ortaokul	37	13	50
Toplam	151	99	250

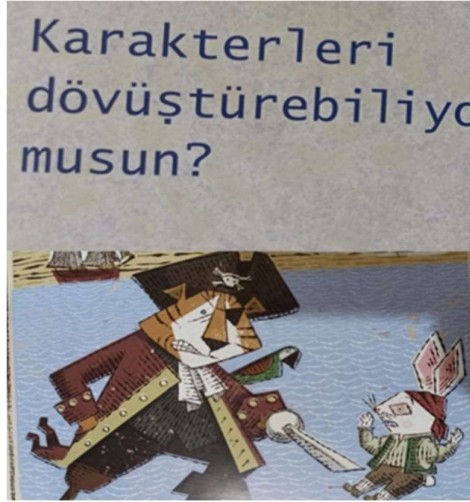
Tablo 1'e göre, toplamda incelenen 250 kitap içinde okulöncesi dönemde incelenen 100 kitaptan 37'si; ilkokul döneminde incelenen 100 kitaptan 49'u; ortaokul döneminde incelenen 50 kitaptan 13'ü şiddet içermektedir. Toplamda incelenen 250 kitapta 99'unun yani % 39,6'sının şiddet içerdiği; 151'i yani %60,4'ünün ise şiddet içermeyeceği belirlenmiştir.

Okulöncesi Dönemi Kitap İncelemeleri

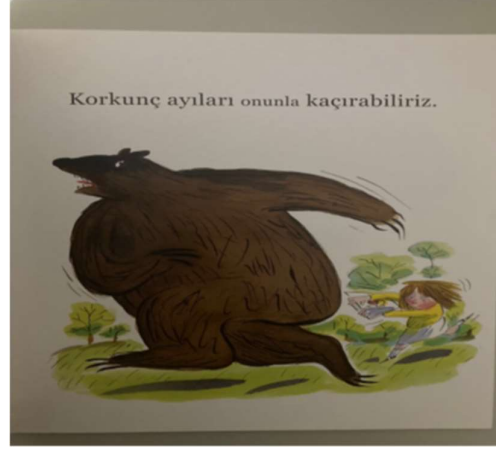
OÖ1-"Öpücük Ne Renktir" adlı kitapta "-Sevmiyorum Siyahı! Karanlığın rengi o ve canavarların..." diye bir cümle ve bu cümleyi yansıtan bir görsel metin yer almaktadır. Siyah renginin karanlık ile nitelendirilmesi, çocuğun karanlıktan korkmasına neden olabilir ve genel olarak renklere bakış açısını olumsuz etkileyebilir. Öte yandan bu cümlelerin görsel metni de şiddeti yansıtmaktadır. Yatağın altında ve kenarında canavarların olması ve çocuğun korkuyla yorganın altında büzüşmesi resmedilmiştir. Korkuyu simgeleyen bir görsel olarak örtük anlamda çocukta duygusal olarak örselenmeye neden olabileceği için şiddet ögesi olarak ele alınmıştır.

OÖ-15-“Bu Bir Kitap” adlı yapıtta dilsel ve görsel metinde şiddet içeren ifadeler yer almaktadır. Sorunların çözümünde “dövüşme”nin yer alması okulöncesindeki çocuğun dilsel ve bilişsel gelişimini olumsuz etkileyeceği bilinmektedir. Görsel metinde de büyük kahramanın küçük kahramana kılıç çekmesi görsel şiddeti yansıtmaktadır.

OÖ26-“Sadece Bir Kitap mı?” adlı kitapta kitabın okuma dışında da birçok şeyin yararı için kullanılabilceği anlatılmaktadır. Ancak “Korkunç ayıları onunla kaçırabiliriz” ifadesi dilsel olarak “korkunç” sözcüğü ile küçük bir çocuğun kocaman gövdeli bir ayıyı kovalamasının resmedilmesi de görsel olarak şiddet içermektedir.

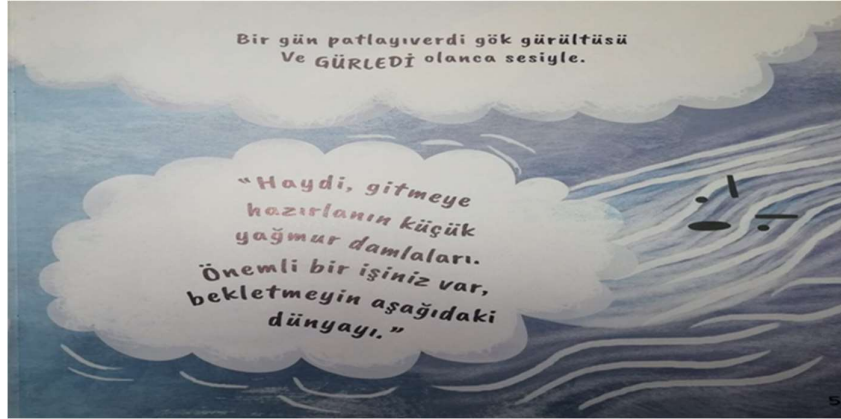

OÖ39-“Kaplana Sakın Gıdıklama” adlı kitapta dilsel ve görsel metinde şiddet öğeleri yer almaktadır. Başkahraman olan Ece’ye, evde, okulda, gittiği her yerde çevresindeki büyükler tarafından yapma, etme, dokunma şeklinde uyarılarda bulunmaktadır. Bir gün Ece’nin öğretmeni onları sınıfça hayvanat bahçesine götürür. Orada da Ece, meraklı bir şekilde her hayvana dokunmak ister. Sonunda Ece’nin kaplana gıdıklamasıyla irkilen kaplan, pençesiyle yılanın bulunduğu dalı keser ve diğer hayvanlar da birbirlerine şiddet uygular. Dilsel ve görsel metindeki şiddet, okulöncesi çocuk için olumsuz bir örnektir.

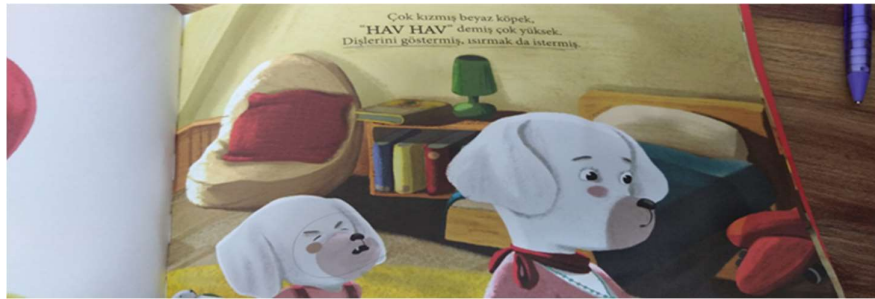

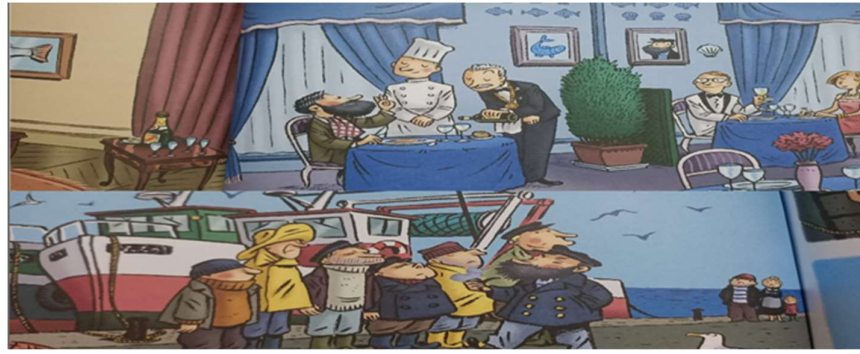
OÖ51-“Küçük Yağmur Damlası” adlı kitapta gök gürültüsü, dilsel ve görsel şiddet kullanılarak anlatılmaktadır. Gökğürültüsünün kızgın olarak resmedilmesi çocuğu korkutabilir. Kızgınlık ve öfke yerine betimlemelerle daha derin ve yaratıcı bir anlatımla gökğürültüsü anlatılabilir. Bu tür anlatımlar doğrudan değil dolaylı yoldan şiddeti örneklendirmektedir.

OÖ65-“Bazen Olur Böyle- Biraz Kızdım Sanki” adlı kitapta görsellerde ve içerikte şiddet öğeleri bulunmaktadır. Kardeşine sinirlendiği için ısırın bir köpeğin anlatılması sözlü şiddeti örneklendirmektedir. Öte yandan görsellerde de sinirli ve kızgın bir yüz ifadesi dolaylı olarak şiddeti çağrıştıran ifadelerdir. Sorunların çözümünde şiddet yerine iletişim süreçlerinin yer alması çocuk okurun eleştirel düşünmesi önünde engel oluşturacağı bilinmektedir.

OÖ78-Balık Tutma Dersi adlı kitapta, görsel metinlerde çocuğa uygun olmayan olumsuz alışkanlıklardan puro ve alkollü içeceği yer verilmiştir. Doğrudan bir şiddet yok gibi görünse de aslında çocuklara kötü alışkanlıkları örneklendirmesi adına örtük anlamda şiddeti içeren bir görsel oluşturulmuştur.

İlkokul Dönemi Kitap İncelemeleri

İO1-Kağıt Şenliği adlı kitapta dilsel şiddet içeren ifadeler yer almaktadır. Bunlar:

...Cehenneme kadar gitsin. Zaten onun sigarası öksürttü beni. Hem de hiç durmadan konuşuyor. (s.12)...Tıpkı cadıya benzemiş. Cadaloz gibi olmuş işte. (s.13)...Sigarasını yüzüme yüzüme üfledi... Kumar da oynuyormuş baksana, üşütük ne olacak. Hiç sevmiyorum. İnşallah bütün mikroplarım ona gitmiştir... (s.13)Maymuna benzemiş işte. (Dilini çıkarır). Maymun kışına benzemiş... (s.14)...Ölsün, gebersin hepsi de. Pis mikroplar, domuz mikroplar, eşek mikroplar. (s.15)... (Telaşla) Yanımızda hiçbir şey yok. Küçücük bir bıçağımız bile yok, nasıl savaşırız (s.41).

Bu ifadelerin çocuğun dilsel gelişimi kadar bilişsel, duygusal ve kişilik gelişimini örseleyeceği bilinmektedir.

İO35-La Fonten Orman Mahkemesinde adlı kitapta, hayvanlar tarafından La Fonten onlara sözel şiddet uyguladığı için eleştirilmektedir.

"Konuşmasını sürdürerek La Fonten: "Sinsiliği yılandan, zeki olmayı tilkiden, korkaklığı tavşandan." dedi. Ve bu söz üzerine atılan havucun tokat gibi patlamasıyla yüzünde, sözünü yarıda kesti. Aslan da havucu atan tavşanı azarlayıp herkesin gözü önünde salondan dışarı attı (s.17)... Aslan da yargıçtı. La Fonten, ne istiyorsun bizlerden. Neden bizleri iyiler kötüler, aptallar akıllılar, güzeller ve çirkinler, tembeller ve çalışkanlar diye ikiye bölüp birbirimize düşürüyorsunuz. "

Ancak örnekte de görüldüğü gibi sözel şiddet eleştirilirken de hem sözel hem de fiziksel şiddet uygulanmaktadır.

İ057-Balıklar Tiyatroda adlı kitapta;

"... ama bil ki kırmızı balık kızara kızara ölür" (s.7). "Kefal arkalarından yapılan bu konuşmaları duymuyor. Bir duysa o sivri burnunu vida gibi kullanıp karınlarını deşecek" (s.8). "Denizde bir sürü aptal balık var" (s.10). "Demek siz onlardan daha aptalsınız. "Şeytan diyor ki tut şunu bacağından, fırlat denize; sonra kendi oltasıyla kulağından yakala, getir kıyıya uzat (s.27).

...Öyleyse git, annenin dizinin dibinde otur o zaman. Kız dediğin öyle dağda bayırda gezmez (s. 29).

... Hah, bir sen eksiktin pis sarhoş. (s.63) ...İkisi de beyinlerini kullanamayan zavallılar...Böyle çekirdek yer, bira içer (s.72).

Kitapta yer alan dilsel şiddette, hayvan avlarken vahşi bir anlatımın betimlendiği, cinsiyet ayrımı yapıldığı, alkollü içeceklere ve argo sözcüklere yer verildiği görülmektedir.

İ064-Çikolata Zamanı adlı kitapta, dilsel ve görsel metinde psikolojik şiddet bulunmaktadır.

s. 34’te “Kesin artık! Tek kelime daha ederseniz çikolataları çöpte bilin! Sabahtan beri yüreğimi çatlattınız!”

Kitapta çocuğun gelişimi açısından olumlu örnekler yoktur. Herhangi bir olay karşısında nasıl davranılması gerektiği hakkında örnekler sunulmamıştır. Örneğin kitabın 17. sayfasında ailesine sürpriz kahvaltı hazırlamak isteyen Ece, su bulamayınca ütüdeki sudan faydalanmaya çalışmaktadır. Bu durum da bir soruna çözüm bulma davranışı gibi gözükse de aslında çocuğun ailesiyle sağlıklı iletişime geçememesi iletili verilmektedir.

İ073-Karne Oyunu adlı kitapta s.67’de “gerizekalı” ve “moron” sözcükleri argo ifadeleri örneklendirmektedir.

İ082-Küçük Kara Balık kitabında argo sözcükler, öldürme ifadesi ve aşağılayıcı cümleler bulunmaktadır.

Sayfa 14-15’de, Anne balık, “Bak hele bücüre, nerelere de gitmek istiyor! ...Amm da koca koca laflar ha! demiş. “Hak etmişti. İyi ki de öldürdük onu. Unuttun mu gittiği her yerde neler konuştu?”

İ091- Daha Da Fazla Kumkurdu kitabında “aptal, kapa çeneni” (s.20) ifadesi argo bir ifade olarak dilsel şiddet ögesini örneklendirmektedir. Sayfa 34’te kahraman “evden kaçınca anne babasının çok üzüleceğini ve ağlayacağını” ifade etmiştir. Bu ifadede de duygusal örselenme bulunmaktadır.

Sayfa 63’te ise” Kumkurdu’nun mezar kazmak hiç kolay değil” dedi ifadeleri korku ve ölümü çağrıştırmaktadır.

İO97-Mahalle Sineması kitabında s. 34 ve 89' da " tokat atmak ve tembel" ifadeleri şiddeti örneklendirmektedir.

İO99-Gece Güneşi adlı kitapta fiziksel, psikolojik ve sözlü şiddet işlenmiştir. Sayfa 39' da geçen "Sen bir sus önce, ağlama..." Sayfa 67' de geçen " Arya ağlayarak ve hırsla havuzun kenar taşlarını dövmeye başladı. Arda' yı kanatan her şeyi döverdi o. Her şeyi, her zaman! En son kendi başına da vurdu elini bir daha, bir daha..." ifadelerinden görmekteyiz.

İO 101-Babam Duymasın adlı kitapta sayfa 35'de, "Aman sakın haa! Babam duymasın! Çok kızar". ifadesinde çocuğun babasından baskı yoluyla korku duyması örneklendirilmiştir.

İO103-Cincik adlı kitapta bir şiirde "aç köpek" ifadesine yer verilmesi çocuğun hayvanlara karşı olumsuz bir özdeşim kurmasına neden olabilir.

Ortaokul Dönemi Kitap İncelemeleri

OO2-Yaz Sevenler Kış Sevenler kitabındaki karakterlerinden biri olan Ceren, neredeyse her an oldukça gergin ve sinirlidir. Pazarda bulunan bir satıcı hakkında "Salak diyebilmelisin böyle adamlara!" (s.21) tarzında hakaret içeren aşağılayan yorumlar yapmaktadır. Bunlara ek olarak birkaç sayfada cinsiyetçi bir yaklaşımla karşılaşmaktadır. Kahramanlar, şeker pambesi bir motor görüyorlar ve bunun kesinlikle bir kıza ait olacağını düşünüp, bu motor için " kız motoru" (s.34) ifadesini kullanılmaktadır. Sonrasında bıyıklı bir gencin motoru kullandığını gördüklerinde karakterler birbirlerine "Motorcu kıızı gördün mü?" (s.56) gibi sorular yöneliyorlar. "Şeker pambesi motor süren Şeker Şaban!" (s.67) yorumları dikkat çekmektedir.

OO9-Martıya Uçmayı Öğreten Kedi adlı kitapta, "Şu lanet olasıca petrol"(s.24), "Allah kahretsin". (s.33), "Aptal kedi", "Zorba" (s.57), "Şuna bak! Küçük şişko, jimnastik yapıyor", "yağ tulumu" (s. 59) gibi argo sözcükler yer almaktadır.

OO14-Evliya Çelebi Gibi adlı kitapta, argo sözler ve kötü davranışlar bulunmaktadır. "Annem kapıda belirdi ve gülerek", "Yarım saattir aşağıda sizi bekliyorum, niye inmiyorsunuz? Akılsız kafalar" dedi. (s.34), "Böyledir, aldırma. Biz erkek erkeğe takılalım". diyerek beni güldürmeye çalıştı. ...Ne biçim bir çocuk yetiştiriyoruz biz, düşün yani!" "İçen canlara can-ı gönülden afiyet olsun!" Dostum işin zor. İstedğin kadar yaratıcı bir mail başlığı bul, teyze dinazor! Yok telefona bakmazmış, mailine yanıt atmazmış", "Gerzek" (s.56).

OO17-Doğaya Fısıldayan Çocuklar adlı kitapta, cinsiyet ayrımı yapılmaktadır. Sayfa 69'da "Yalnızca kadınlar ağlayabilecekse, Tanrı neden bize de gözyaşı vermiş? diye düşünürdü böyle durumlarda. Yine de üzüntüsünü belli etmedi ve başını eğdi". ..Bulmak için toprağı kazabileceği bir oğlan olmasını tercih ederdi". "Gidin, gidin! Kışt! diye ayağa kalkıp bağırıldı son kez" (s.70) .Görsel metinde de olduğu gibi çocuklara bağırın bir adam örneklendirilmektedir.

OO20-Harika Bir Başlangıç adlı kitapta, fiziksel şiddet ve kötü alışkanlıklardan sigaraya yer verilmektedir. “Mo bir aptal,” dedi kendi kendine... Susan hızlıca dönmüş, bir bakışta çocuğu bulmuş, iki adımda yanına gitmiş ve yüzüne öyle bir tokat atmış ki çocuk savrulmuş ve başındaki beyaz şapka fırlamış. Sigara içiyordu, telaşlıydı (s.32).

OO22-Eski Demir Kapı adlı kitapta argo ve kadına yönelik aşağılayıcı ifadelerin yer alması çocuğa uygun değildir. “kaşarlanmış geçkin bir sürtük gibi (s.22)...”aptal, salak (s.26)”,“Nah alırsınız,” diyorum içimden (s.30), “Güzel çıkarsa da ne demek lan....Hadi ya salak, hiç mi güzel görmedik”, “gerzek” (s.31).

OO29-Akvaryumdaki Tiyatro adlı kitapta, “pervasız, aptal, kurnaz” (s.21) gibi argo ifadeler yer almaktadır.

OO31-Pembe Kuşa Ne Oldu? adlı kitapta, cinsiyet ayrımı ve nefret içeren ifadeler yer almaktadır.

“Saçı uzun, aklı kısa derler. Niçin? Saçı güzel olanın aklı kısa olur da ondan. Bizim saçlarımız güzel değil ama bilmediğimiz oyun yok, becerikliyiz, derslerimiz iyi, yaramaz değiliz” (s.34). “Nefret ediyorum bu çocuktan!” (s.43).

OO32-Patenli Kız adlı kitapta, sözel şiddet içeren ifadeler yer almaktadır.“Hainler! Vicdansızlar!...Benciller! Kabuslar görün! Karabasanlar çöksün üstünüze!!!” (s.42) Bana bak! O hayvanı burada bırakıp eve gelecek misin? Yoksa, bu oklavayı sırtında kırayım mı?” (s.54) , “Defol be!Hırtapoz! diye öyle bir bağırdı ki, adam pıstı kaldı. Dede de kükreye gürleye kapıyı çekip gitti. Bakarsın bastonunu üstümde kırarır!” (s.62).

OO39-Ayasofya Konuştu kitabında, ölüm ve nefreti çağrıştıran argo ve kaba ifadelerin yanı sıra fiziksel, psikolojik şiddet bulunmaktadır. Baş karakter arkadaşı tarafından aşağılayıcı bir dille “hırsızlık”la suçlanmaktadır. Ayrıca yengesi tarafından hakarete uğramakla birlikte “zıkkımlanmak, yıkıl git, gebermek, deli danası, boynu altında kalasica, cadı, sarhoş, sigara, şerefsiz” gibi ifadeler vardır.

Öte yandan öksüz bir çocuğun hayat hikayesi anlatılırken çok ağır ifadeler ve çocuğu duygusal olarak olumsuz etkileyecek söylemler bulunmaktadır.

"Kim kurtulmuş? Ben kurtulamadım bu deliler evinden. Anan geberdi, kurtuldu. Attı deli danasını başıma. Koca desen, adı var kendi yok. Boynu altında kalasica. İş yok, para yok, hala kumar peşinde." "Doğdun sorun, geberip gideceksin yine sorun. Bir rahat dursan ölür müsün be çocuk!" Oysa, Veli'nin yaşamındaki siyahlar bir doluydu. Açlık siyah; soğuk, küf, rutubet, yokluk siyah; beddualar, dayaklar siyahtı. Korku simsiyahtı. Yengesi Zile, bazı günler zifiri siyahtı. Veli'yi dövdükçe, içinin zehrini boşalttıkça, rengi açılır gibi olur, rahatlardı. Bir türlü sahip olamadığı çocuğunun hırsını ondan çıkarırdı. Acı bir siyaha dönerdi, oğlanı hoyratça aşağılarken (s.74).

OO42-101 Deyim 101 Öykü kitabında, kötü alışkanlıklardan söz edilmektedir. "Onları durdurmanın tek bir yolu var, dedi, bu zalimler ordusuna karşı hileye başvuracağız. Moğollar Karadağ'a ilk ulaşan sürüyü görünce çok sevindiler. Hemen yakalayıp kendilerine içkili bir ziyafet çektiler" (s.32).

OO47-Uçurtmam Bulut Şimdi kitabında, fiziksel şiddet vardır. "Annem saçlarımdan çekip yüzüme ağır bir tokat indirdi. Yanaklarım al al olmuştu. Herkes bize bakıyordu" (s.21).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İncelenen 250 kitapta okulöncesi dönemde 100 kitaptan 34'ü, ilkökul döneminde 100 kitaptan 49'u, ortaokul döneminde 50 kitaptan 13'ünün toplamda ise 146 kitabın şiddet ögesi içerdiği belirlenmiştir.

Okulöncesi dönemde incelenen 100 kitaptan 34'ünde şiddet öğeleri yer almaktadır. Fırat (2012) da okulöncesi dönemde incelemiş olduğu toplamda 220 kitapta korku ve şiddet öğelerine rastlamış ve çoğunun dünya klasiklerinde yoğunlaştığını belirtmiştir. Ancak okulöncesi dönem, bir çocuğun gelişiminde kalıcı ve kritik bir dönem olduğu için şiddet ögesinin yer almaması beklenir. Bu nedenle çalışmada incelenen kitapların yarısına yakın bir oranda şiddete yer verilmesinin olumsuz bir yaklaşım olduğu belirlenmiştir.

İlkokul döneminde incelenen 100 kitaptan 49'unda şiddet öğeleri yer almaktadır. Bu oran % 50'ye yakın olması sebebiyle oldukça yüksektir. İlkokul dönemi çocuğun somut düşünmeden soyut düşünmeye geçmek için temellerinin atıldığı önemli bir evredir. Bu dönemde okunulan kitapların ileride çocuğun gelişim özelliklerini belirlemesi kadar okuma kültürü kazanmasında da belirleyici bir role sahiptir. Sever (2002), çocuk yayınlarının şiddet içermemesi ve çocuğa göre olması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle ilkökul döneminde incelenen kitapların yarısı oranında şiddet içermesi olumsuz bir yaklaşımdır.

Ortaokul döneminde incelenen 50 kitaptan 13'ünde şiddet öğeleri yer almaktadır. Ortaokul dönemi soyut işlemlerin başladığı bir dönem olduğu için okulöncesi ve ilkökul dönem çocuğu kadar etkilenebilir ancak yine de çocuk kitaplarında şiddete yer verilmesi doğru değildir. Çünkü kitaplarda anlatılanlardan çocukların her yaşta etkilendiği bilinmektedir. Küçük yaşlardan itibaren çocuklarda, şiddet ve zorbalık eylemlerine yönelik farkındalık oluşturmak için çocuk kitaplarından dilsel ve görsel olarak yararlanılabileceğini göstermektedir (Beşer ve Kartal 2020; Hökelekli, 2007).

Sonuç olarak incelenen 250 çocuk kitabınının 99'unun yani % 39,6 şiddet içerdiği; 151'inin yani %60,4'ünün ise şiddet içermediği belirlenmiştir. İncelenen kitapların yarısına yakın bir oranda şiddet içermesi çocukların okulöncesi-ilkokul ve ortaokul dönemlerinde şiddeti normalleştirmelerine ve yaşamlarına almalarına neden olabilir. Şiddet içeren kitapların sayısının azalması için yazarlar, çizerler, yayınevleri, alan uzmanları birlikte bir akademik ve sanatsal duruş içeren bir süreci yaşama geçirmelidir. Sonuç olarak bu çalışmada okulöncesinden başlayarak ortaokulun sonuna kadar yani 0-14 yaş sürecindeki kitaplarda şiddete yer verildiği belirlenmiştir.

Öneriler

İlgili çalışmadan yola çıkarak kitap incelemeleri sayısal olarak çoğaltılabilir.

Şiddet içeren öğeler (fiziksel, cinsel, görsel vs.) ayrıntılı başlıklar çerçevesinde ayrı ayrı incelenebilir.

Lise dönemindeki kitaplarda da şiddet öğelerinin yer alıp almadığını belirleyen başka çalışmalar yapılabilir.

Yazarların ve çizerlerin şiddet konusunda bilinçlenmesi ve ortak tutumda buluşmalarına yönelik akademik ve sanatsal etkinlikler düzenlenebilir.

Kaynakça

- Ak, B. (2021). *Akvaryumdaki tiyatro*. Gümüşü Kitaplığı.
- Ak, S. (2004). *Mahalle sineması*. Can Sanat Yayınları.
- Ak, S. (2019). *Pembe kuşa ne oldu*. Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2019). *Uçurtmam bulut şimdi*. Can Çocuk Yayınları.
- Akal, A. (2018). *Babam duymasın*. Uçanbalık Yayınları.
- Akkaş, İ. & Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 32-42.
- Aktan, O. ve Aydın, F. (2018). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet: 100 temel eser örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 2. 92-109.
- Ateş, İ. (2020). Çocuk hikâye kitaplarında yansıtılan şiddet: Türkiye Cumhuriyeti'nde en çok satan 6 adet resimli hikâye kitaplarındaki şiddet görsellerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs.
- Atilla, M. (2016). *Balıklar tiyatrodadır*. Tudem Yayınları.
- Ballerini, L. (2021). *Doğaya fıslıdayan çocuklar*. Gümüşü Kitaplığı.
- Behrengi, S. (2022). Küçük kara balık. Can Sanat Yayınları.
- Beşer, R. & Kartal, H. (2020). Resimli çocuk kitaplarının zorbalık olgusu açısından çok yönlü olarak incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 8(2), 108-123.
- Bridge, B. (2003). *Zorbalık: Bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri*. Beyaz Yayınları.
- Bonilla, R. (2017). *Öpücük ne renktir?* Gümüşü Kitaplığı.
- Böll, H. (2014). *Balık tutma dersi*. Desen Yayınevi.
- Bulut, S. (2019). *101 Deyim 101 öykü*. Can Çocuk Yayınları.
- Butchart, P. (2016). *Kaplanı sakın gıdıklama*. MARSİK Kitap.
- Cemali, Z. (2019). *Patenli kız*. Gümüşü Kitaplığı.
- Chomsky, N. (2001). *Dil ve zihin* (Çev.: Ahmet Kocaman). Ayraç Yayınevi.
- Clements, A. (2008). *Karne oyunu*. Gümüşü Kitaplığı.
- Çetinel, F. (2020). *Ayasofya konuştu*. Gümüşü Kitaplığı.
- Çevik, A. ve Müldür, M. (2014). Dil eğitiminde çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanma ve çocuk kitapları. *Türk Dili Dergisi*, 593-602.
- Çınaroğlu, A. (2005). *Kağıt şenliği*. Uçanbalık Yayınları.
- Çınaroğlu, A. (2015). *Eski demir kapı*. Sangaga Yayıncılık.
- Çınkır, Ş. & Karaman Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Dağlarca, F. H. (2023). *Cincik*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağhoğlu, H. E. & Çamlıbel Çakmak, Ö. (2009). Okul öncesi çocuklarına yönelik yayımlanan hikâye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 510-534.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş çocuk yazını*. Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2007). Çocuk edebiyatı eleştirisinin temelleri ve Türkiye'de çocuk edebiyatı eleştirisi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*. (Yay. Haz.: Sedat Sever). Ankara Üniversitesi Basımevi, 112.
- Dilidüzgün, S.; Karagöz, M. & Genç, Ş. (2016). Türkçe ders kitaplarında yazınsal metinleri okuma-anlama etkinliklerinin öğrenciler üzerindeki şiddet etkisi. *ZfWT*, 8(3), 115-137.

- Fırat, H. (2012). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarının korku ve şiddet öğeleri açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Güneş, A.(2015). Lise öğrencilerinin şiddet ve değer eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Rize İli Örneği). doktora tezi) .*Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sivas.
- Güzelküçük, Ş. & Türkyılmaz, M. (2020). Masal kitaplarında yer alan korku ve şiddet öğeleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(3), 859-878.
- Hökeleklı, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78.
- İldeniz, B. (2015). Okullarda şiddetin nedenleri ve önlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) .Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kara, Ş. (2007). Fantastik çocuk kitaplarında uzamın imgesel işlevi ve şiddet. Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, *Journal of Arts and Sciences*, 7, 61-72.
- Karaboğa, M. T. (2018). Medya çağında çocuk ve çocuk kültürü: şiddet ve tüketim kültürünün yansımaları. *International Journal of Childrens Literature and Education Researches*, 2(2), 1-17.
- Karagöz, B. (2018). Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan: ileti problemi (anne tavuk anlatıyor serisi örneği). *Electronic Journal of Social Sciences*, 17 (68), 1765-1787.
- Karakaşlı, K. (2020). *Gece güneşi*. Günışığı Kitaplığı.
- Kaplan, S. (2011). Kadına yönelik aile içi şiddet ile mücadelede farklı yöntemlerle verilen sağlık hizmetleri eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan Alptekin, T. (2021). Şiddet öğeleri bağlamında “Don Kişot” romanı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 526-554.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Engin Yayınevi.
- Kayman, F. (2022). Kurgusal metinlerde şiddet olgusuyla karşılaşan beşinci sınıf öğrencilerinin ömer seyfettin öyküleri bağlamında şiddeti algılamaları üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kayman, F. & Aydın, E. (2021). Ömer Seyfettin’in And adlı eserinde yer alan şiddet olgusuna ilişkin öğrenci görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 416-429.
- Koç, Z. ve Radmard, S. (2017). Masal kitaplarının 5-6 yaş grubu okul öncesi eğitim çocuklarının gelişimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri. *ABMYO Dergisi*, 45, 165-181.
- Lind, A. (2017). *Daha da fazla kum kurdu*. Pegasus Yayınları.
- Patır Erkek, N. (2016).Yatılı ve gündüzlü eğitim alan ortaöğretim öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile özgüvenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pehnt, A. (2023). *Harika bir başlangıç*. Kırmızı Kedi Çocuk Yayınevi.
- Polat, O. (2017). Şiddet. *MÜHF - HAD*, 22 (1), 15-34.
- Teber, M. (2021). *Bazen olur böyle biraz kızdım sanki*. Sincap Kitap.
- Melanie, J. (2023). *Küçük yağmur damlası*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 1*. (Çev. S. Özge), Siyasal Kitabevi.
- Norton, D. E. (2007). *Through the eyes of a child: an introduction to children’s literature*. New Jersey: Upper Saddle River /R.R.Donnelley & Sons Company.

- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Öztürk, M. & Giren, S. (2016). Okul öncesi dönemde hazırlanan hikaye kitaplarındaki korku ve şiddet öğelerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 2095-2108.
- Öztürk, O. (2001). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Feryal Matbaası.
- Sayman, A. (2015). *Evliya çelebi gibi*. Kırmızı Kedi Çocuk Yayınları.
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2).
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2007b). *İlköğretimde çocuk edebiyatı*. Anadolu Üniversitesi Yayını,1764.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayıncılık.
- Smith, L. (2015). *Bu bir kitap*. Uçanbalık Yayınları.
- Tosener, N. (2019). *Yaz sevenler kış sevenler*. Gümüşü Kitaplığı.
- Şirin, M. R. (2006). *Kuşatılmış çocukluğun öyküsü*. İz Yayıncılık.
- Ural, Y. (2010). *La Fonten orman mahkemesinde*. Marsık Kitap Çocuk Dizisi.
- Ülker-Erdem, A.; Aydos, E.H. & Çoban, A. (2017). Resimli çocuk kitaplarında yer alan olumsuz duygular ve karakterlerin kullandığı baş etme stratejileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 914-931.
- Willis, J. (2018). *Sadece bir kitap mı?* MAVİBULUT Yayıncılık.
- Yavuz, S. (2014). Şiddetin sosyo-kültürel kaynakları ve medya metinleri aracılığıyla sunumu—"Güneşi Beklerken" dizi filmindeki şiddet olgusunun içerik analizi yöntemi ile belirlenmesi-. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Yener, M. (2006). *Çikolata zamanı*. Bilgi Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. & Destegüloğlu, B. (2019). Çocuk kitaplarına yansıyan şiddet. *İlköğretim Online*, 18 (3).
- Yılmaz, O. & Destegüloğlu, B. (2021). Çocuk kitaplarında akran zorbalığı. *Milli Eğitim*, 50 (230), 241-257.